

Pojęcie i zakres polityki rachunkowości w polskich oraz w międzynarodowych regulacjach rachunkowości

1. Wstęp

Sprawozdania finansowe przedsiębiorstwa należą do podstawowych narzędzi komunikowania się przedsiębiorstwa z jego otoczeniem gospodarczym. Będąc produktem finalnym rachunkowości, sprawozdania finansowe dostarczają kompleksowych informacji o sytuacji majątkowo-kapitałowej oraz wynikach działalności podmiotów gospodarczych za dany okres sprawozdawczy, z zastosowaniem konwencjonalnych formuł ich prezentacji. Na ich podstawie podejmowane są różne ważne decyzje ekonomiczne przez wielu użytkowników tych sprawozdań. W oparciu o informacje pochodzące ze sprawozdań finansowych przedsiębiorstwa funkcjonujące na rynku są oceniane, różnicowane i pozycjonowane przez otoczenie.

Realizacja istotnej roli sprawozdań finansowych wymaga od podmiotu gospodarczego określenia, przyjęcia i stosowania odpowiedniej polityki rachunkowości, uwzględniającej specyfikę działalności tego podmiotu. Obowiązek tworzenia i prowadzenia polityki rachunkowości spoczywa na kierownictwie jednostki gospodarczej, a wynika z regulacji prawnych rachunkowości. Prawo bilansowe, nie mogąc określić wszystkich reguł rachunkowości dla każdego indywidualnego podmiotu gospodarczego, wyznacza jedynie ogólne ramy, ogólny kształt systemu rachunkowości, cedując na kierownictwo jednostek określenie zasad i rozwiązań szczegółowych. To uprawnienie, ale także i obowiązek doboru rozwiązań szczegółowych rachunkowości spoczywający na kierownictwie przedsiębiorstwa, ma na celu zapewnienie odpowiedniej jakości sprawozdań finansowych. Ma zagwarantować, że rzeczywisty obraz sytuacji finansowej przedsiębiorstwa będzie prezentowany rzetelnie i jasno w sprawozdaniu finansowym, a więc zgodnie z zasadą *true and fair view*.

Polityka rachunkowości, mimo iż pełni tak znaczącą rolę w kształtowaniu sprawozdań finansowych, bywa różnie rozumiana. W wielu przypadkach utożsamia się

ją z zasadami rachunkowości, czego nie można uznać za prawidłowe. Ponadto różnie określany jest także zakres polityki rachunkowości i to zarówno w teorii rachunkowości, jak i w jej prawnych regulacjach¹.

Wydawałoby się, że w dobie harmonizacji i konwergencji rozwiązań rachunkowości mających na celu zapewnienie porównywalności sprawozdań finansowych podmiotów funkcjonujących na różnych rynkach i w różnych krajach, nie powinny występować znaczące rozbieżności dotyczące meritum polityki rachunkowości. Jednakże analizując polskie regulacje rachunkowości na tle rozwiązań międzynarodowych, akceptowanych również w strukturach Unii Europejskiej, uwidaczniają się istotne różnice dotyczące zakresu polityki rachunkowości podmiotów gospodarczych. Warto zauważyć, że pomimo faktu, iż Polska sukcesywnie dostosowuje swoje regulacje do regulacji Wspólnoty Europejskiej, kwestia zawartości (przedmiotu) polityki rachunkowości nadal nie została ujednolicona.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie istoty polityki rachunkowości w kontekście zasad rachunkowości, a w konsekwencji próba zdefiniowania pojęcia polityki rachunkowości. W szczególności zaś opracowanie ma na celu porównanie zakresu pojęcia polityki rachunkowości określonego w polskich, jak i międzynarodowych regulacjach rachunkowości i wskazanie różnic w tym obszarze.

Przesłaniem artykułu jest uwidocznienie aktualnego problemu jakim jest niedostosowanie polskich rozwiązań prawnych do międzynarodowych regulacji w kwestii definiowania polityki rachunkowości oraz jej zakresu przedmiotowego, co z pewnością nie przyczynia się do zapewnienia porównywalności informacji sprawozdawczych.

W opracowaniu zastosowano takie metody badawcze jak: analiza literatury, analiza aktów prawnych, metoda porównań oraz metoda dedukcji.

2. Pojęcie polityki rachunkowości w kontekście zasad rachunkowości

Określenie „polityka rachunkowości” jest pojęciem wieloznacznym i różnie definiowanym w teorii rachunkowości. Zostało ono wprowadzone do polskiej nauki rachunkowości przez W. Brzezina (2000, s. 34) w 1966 r. w znaczeniu „całej sfery normalizacji rachunkowości poprzez różnego rodzaju przepisy prawne, standardy,

¹ Pojęciem pokrewnym do polityki rachunkowości jest określenie polityka bilansowa. Z uwagi na fakt, że polityka bilansowa nie jest formalnie regulowana przez przepisy prawa bilansowego w niniejszym opracowaniu ograniczono się wyłącznie do kwestii polityki rachunkowości.

dyrektywy metodologiczne celem skonkretyzowania zasad rachunkowości w danym państwie (wspólnocie państw) w pewnym okresie czasu”. Z czasem jednak autor ten zaczął wyróżniać dwa wymiary polityki rachunkowości: makropolitykę rachunkowości oraz mikropolitykę rachunkowości. Zdaniem W. Brzezina (2000, s. 35) „makropolityka rachunkowości ustala pewien model rachunkowości w danym państwie lub tworzy wzorce do przymusowego lub dobrowolnego naśladownictwa poprzez: ustawy, standardy, dyrektywy metodologiczne”, natomiast mikropolityka rachunkowości to „kształtowanie sprawozdań finansowych zgodnie z celami ustalonymi przez właściciela podmiotu, ale w ramach obowiązujących przepisów i standardów rachunkowości”. Poza tym W. Brzezina (2000, s. 35) wiązał ustanowienie samych standardów rachunkowości z ograniczeniem swobody w kształtowaniu podstawowych zasad i problemów rachunkowości (wymiar makro), zaś same postanowienia (ustalenia, wytyczne) tych standardów łączył z zasadami rachunkowości przyjętymi przez dane przedsiębiorstwo (wymiar mikro).

Natomiast A. Karmańska (2010, s. 101-102) wyróżnia aż trzy wymiary polityki rachunkowości tj. globalny, makroekonomiczny oraz mikroekonomiczny. Zdaniem tej autorki „o polityce rachunkowości w aspekcie globalnym można mówić, gdy z perspektywy pewnej grupy państw (wyróżnionej kulturowo lub w drodze porozumień międzynarodowych) zostanie określony sposób funkcjonowania systemów informacyjnych rachunkowości podmiotów prowadzących w tych państwach działalność gospodarczą. Globalna polityka rachunkowości sprowadza się do przesądzenia przez grupę państw, w jakim kształcie rachunkowość ma w tych państwach funkcjonować:

- 1) czy ma to być system standaryzowany (taki sam, ujednolicony w zakresie zalecanego wachlarza metod, reguł i zasad) dla wszystkich państw z tej grupy, lub
- 2) dopuszcza się równoległe występowanie różnych systemowych rozwiązań (w każdym państwie innego wachlarza metod, reguł i zasad), albo
- 3) zastosuje się wariant kompromisowy, w świetle którego zachowa się obligatoryjność przestrzegania jedynie fundamentalnych ram opisu rzeczywistości gospodarczej i pozostawi swobodę wyboru co do rozwiązań szczegółowych,

oraz wokół jakiej koncepcji zachowania kapitału będą się koncentrowały zasady, metody i rozwiązania zalecane do zastosowania w ustalonej globalnej polityce

rachunkowości”. Autorka pisze dalej „wybrana na podstawie zasad i przesłanek współpracy międzynarodowej wersja globalnej polityki rachunkowości nabiera pełnego kształtu w drodze ustalenia zestawu zalecanych do stosowania – koncepcji, zasad, metod, reguł i rozwiązań szczegółowych”.

Z kolei polityka rachunkowości w makroekonomicznym ujęciu, według A. Karmańskiej (2010, s. 103), oznacza „podjęcie decyzji co do koncepcji budowy porządku prawnego obowiązującego w danym państwie w zakresie tworzenia informacji sprawozdawczej wykorzystywanej szeroko, przez różne grupy interesariuszy praktyki gospodarczej. Makroekonomiczna polityka rachunkowości określa niesprzeczny z globalną polityką rachunkowości (jeśli dane państwo obowiązuje) zestaw rozwiązań zalecanych do stosowania w ramach polityki rachunkowości w ujęciu mikroekonomicznym”.

Natomiast mikropolityka rachunkowości, zdaniem A. Karmańskiej (2010, s. 105), jest efektem najpierw globalnej polityki rachunkowości, a następnie makroekonomicznej polityki rachunkowości. Oznacza ona „wybrany do stosowania na poziomie mikroekonomicznym wachlarz koncepcji, metod, zasad, reguł, zaleceń i rozwiązań odnoszących się do rachunkowości każdego podmiotu gospodarczego zobowiązanego do jej prowadzenia. Jeżeli w tym wachlarzu istnieją pola swobodnego wyboru, to każdy podmiot gospodarczy kierując się dążeniem do zapewnienia wiernego obrazu rzeczywistości gospodarczej podmiotu wybiera rozwiązania określające jego politykę w obszarze swojej rachunkowości, tj. ustala mikroekonomiczną politykę rachunkowości. Politykę tą stanowi zestaw rozwiązań, według których przedsiębiorstwo ustala i prezentuje informację finansową o swojej działalności, respektując normy prawa bilansowego wpisanego – poprzez zastosowanie polityki rachunkowości w skali makroekonomicznej – w ład gospodarczy danego kraju”.

Analizując to ciekawe spojrzenie A. Karmańskiej na wielowymiarowość polityki rachunkowości warto zwrócić uwagę, że autorka w każdym z przytaczanych wymiarów raczej utożsamia pojęcie polityki rachunkowości z koncepcjami, metodami, zasadami czy rozwiązaniami rachunkowości, a więc – jak się wydaje – z przedmiotem tych polityk.

Inni autorzy definiując pojęcie polityki rachunkowości odnoszą się zazwyczaj do jej mikrowymiaru. Przykładowo według E.A. Hendriksena, M. F. van Bredy (2002, s. 250) „polityka rachunkowości jest zbiorem standardów rachunkowości, opinii, interpretacji, reguł oraz przepisów wykorzystywanych przez przedsiębiorstwa w ich

sprawozdawczości finansowej”. Warto zauważyć, że autorzy ci utożsamiają politykę rachunkowości z zasadami rachunkowości stosowanymi przez podmiot gospodarczy przy sporządzaniu sprawozdania finansowego.

W podobny sposób politykę rachunkowości ujmują D. E. Kieso i J. J. Weygandt (1992, s. 1391), których zdaniem „polityka rachunkowości jednostki to ściśle określone zasady i metody rachunkowości, bieżąco stosowane i uznane za najbardziej odpowiednie, aby przedstawiać rzetelnie sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa”. Autorzy ci także utożsamiają politykę rachunkowości z zasadami rachunkowości.

W zbliżony sposób politykę rachunkowości definiuje E. Walińska (2010, s. 390), która pisze, że „polityka rachunkowości obejmuje zasady, metody i procedury, przyjęte przez kierownictwo przedsiębiorstwa przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych, a jej wybór jest prawem podmiotu gospodarczego, zagwarantowanym przepisami prawa bilansowego i zwyczajem”.

Z kolei S. M. Saudagaran (2009, s. 1-13) pojęcie polityki rachunkowości wiąże z „dokonywaniem wyborów w odniesieniu do: ogólnych celów ustalonych dla rachunkowości, ram instytucjonalnych dla określania i realizacji przepisów o rachunkowości, szczegółowych zasad rachunkowości oraz praktyk rachunkowości przedsiębiorstw”. A zatem utożsamia politykę rachunkowości raczej z czynnością polegającą na dokonywaniu wyborów dotyczących różnych obszarów systemu rachunkowości.

M. Glautier i B. Underdown (1997, s. 61) definiują politykę rachunkowości jako „przyjęty przez jednostkę sposób prowadzenia rachunkowości w ramach wyznaczonych przez prawo, polegający na konsekwentnym stosowaniu przez przedsiębiorstwo specyficznych zasad, reguł, metod, procedur rachunkowości, które w opinii zarządu są odpowiednie do sytuacji firmy i najlepiej przedstawiają jej obraz finansowy”.

W podobnym tonie, jednak w bardzo ogólny sposób, polityka rachunkowości jest definiowana przez W. Kinserdal (1995, s. 246), jako „wybrane i konsekwentne stosowane rozwiązania rachunkowości, zwykle prezentowane w sprawozdaniu finansowym”.

M. Remlein politykę rachunkowości definiuje jako „zręczne, konsekwentne dokonywanie pomiaru, opisu i interpretowania działalności gospodarczej, zmierzające do osiągnięcia określonego celu”. Zauważyć należy, że autorka w swej definicji nie odnosi się stricte do zasad rachunkowości, a ponadto akcentuje raczej czynność związaną ze sposobem prowadzenia rachunkowości.

Nowatorską jak na warunki polskie definicję polityki rachunkowości sformułowała w 1997 r. A. Jarugowa (1997, s. 23-24), której zdaniem „polityka rachunkowości to zastosowanie przez zarząd przedsiębiorstwa w sporządzaniu sprawozdań finansowych specyficznych zasad, konwencji, reguł i praktyk dobranych odpowiednio do odwzorowania jego rzeczywistej pozycji finansowej, dochodowej i dokonań [...]. Selekcja i zastosowanie zasad, reguł itp. określana jest mianem polityki rachunkowości, powinna być dokonywana w świetle realizacji celu jakiemu służą sprawozdania finansowe, przy zachowaniu jakościowych charakterystyk, a w szczególności istotności informacji i jej wiarygodności”. „Jeżeli prawo czy standardy przewidują alternatywne zasady, to ujawnia się zastosowaną politykę polegającą na wyborze między przewidzianymi przez prawo bilansowe zasadami”. Analizując tę definicję można zauważyć, że A. Jarugowa akcentuje bardziej samą czynność związaną z zastosowaniem, wyborem czy selekcją zasad rachunkowości, aniżeli same zasady rachunkowości.

Jak wynika z zaprezentowanych definicji polityki rachunkowości, w wielu przypadkach polityka rachunkowości jest utożsamiana z zasadami rachunkowości. W kontekście powyższych spostrzeżeń, warto zastanowić się czy polityka rachunkowości jest rzeczywiście tożsama z zasadami rachunkowości. W tym celu wskazane wydaje się przeanalizowanie znaczenia terminu „polityka”.

W ogólnym ujęciu „polityka” (z gr. *politika* – sprawy państwowe) to:

- „sztuka, nauka rządzenia państwem; sprawy państwowe; organizacja, kierowanie i administracja sprawami wewnętrznymi i zagranicznymi państwa, narodu, kraju; działalność mająca na celu zdobycie, utrzymanie i wykorzystanie władzy państwowej przez daną klasę społeczną albo jej odłam; *potocznie*: postępowanie zręczne, ostrożne, sprytne” (Kopaliński 1983, s. 403),
- „zręczne, konsekwentne postępowanie jednostki lub grupy zmierzające do osiągnięcia określonego celu” (*Słownik wyrazów obcych* 1971, s. 589),
- „czyjeś zręczne, sprytne, układowe działanie w celu osiągnięcia określonych zamierzeń” (*Słownik języka polskiego* 1988, s. 786),
- „przemyślany przez kogoś sposób postępowania mający doprowadzić do osiągnięcia zamierzonego celu; taktyka strategia” (*Wielki słownik...* 2009, s. 487),

- „oznaczenie konsekwentnego stosowania przez kierownictwo zorganizowanych grup zasad i metod zmierzających do osiągnięcia określonych celów” (*Encyklopedia...* 2000, s. 660).

Z przedstawionych ogólnych definicji polityki wynika, że pojęcie to jest wieloznaczne, jednakże zauważyć można pewne cechy wspólne zawarte w tych ogólnych definicjach. „Polityka” wiąże się z czymś konsekwentnym i zarazem przemyślanym działaniem, dążącym do zrealizowania wyznaczonego celu. A zatem definicje te wskazują bezpośrednio na działanie (czynność) podmiotu na nieokreślonym bliżej przedmiocie (obiekcie) z zamiarem osiągnięcia wyznaczonego celu (czynność, podmiot, przedmiot, cel).

Analizując te atrybuty ogólnego określenia „polityka” w kontekście polityki rachunkowości podmiotu gospodarczego można stwierdzić, że polityki rachunkowości nie stanowią zasady rachunkowości, lecz czynność związana z dokonywaniem wyboru tych zasad (dobór zasad). Wybrane zasady rachunkowości są natomiast efektem, skutkiem zastosowanej polityki rachunkowości i świadczą o jej realizacji.

Odnosząc te atrybuty bezpośrednio do polityki rachunkowości podmiotu gospodarczego należy zauważyć, że wspomnianą czynnością w tym przypadku będzie – przemyślany dobór i konsekwentne stosowanie, podmiotem – kierownictwo jednostki odpowiadające za prowadzenie rachunkowości, przedmiotem zaś – zasady szczegółowe i specyficzne rozwiązania rachunkowości, natomiast celem – rzetelny pomiar wielkości ekonomicznych i ich jakościowa prezentacja w sprawozdaniu finansowym.

W świetle powyższych rozważań, zestawiając wszystkie atrybuty pojęcia „polityka” tj. czynność, podmiot, przedmiot i cel, można dojść do wniosku, że **polityka rachunkowości przedsiębiorstwa to przemyślany dobór i konsekwentne stosowanie przez kierownictwo przedsiębiorstwa szczegółowych zasad rachunkowości oraz specyficznych rozwiązań, dopuszczonych w regulacjach rachunkowości (ustawach, krajowych i międzynarodowych standardach), mający na celu rzetelny (prawdziwy) pomiar wielkości ekonomicznych i ich jakościową (wierną) prezentację w sprawozdaniu finansowym.** Wydaje się, że ta definicja – akcentując działanie, czynność w postaci wyboru i stosowania – odróżnia politykę rachunkowości od zasad rachunkowości (przedmiotu takiego działania), a także oddaje istotę tego zagadnienia.

3. Polityka rachunkowości w polskim prawie bilansowym i w MSR

Określenie „polityka rachunkowości” zostało również zdefiniowane i uregulowane w polskim prawie bilansowym (ustawie o rachunkowości i Krajowych Standardach Rachunkowości - KSR), a także w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości (MSR).

Warto zauważyć, że pojęcie „polityka rachunkowości” zostało wprowadzone do słownika terminów obowiązujących w polskiej ustawie o rachunkowości dopiero nowelą ustawy w 2000 r. (z mocą obowiązywania od 2002 r.). Wcześniej, bo w uchwalonej w 1994 r. ustawie o rachunkowości (obowiązującej od 1 stycznia 1995 r.), w miejsce terminu „polityka rachunkowości” stosowane było określenie „opis przyjętych zasad rachunkowości”. Określenie to pozbawione było jednak pierwiastka „celowościowego” i „zarządczego” i nie wskazywało wprost na intencjonalny charakter doboru stosowanych zasad rachunkowości, z którym wiąże się termin „polityka” (Walińska, Michalak 2014, s. 123).

Zgodnie z polską ustawą o rachunkowości (art. 3 ust. 1 pkt 11) przez przyjęte zasady (politykę) rachunkowości rozumie się „wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą [aut. o rachunkowości], w tym także określone w MSR, zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych”. Podkreślić trzeba, że Krajowy Standard Rachunkowości Nr 7 – *Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym - ujęcie i prezentacja* (Rozdz. II pkt 2.1.) - określający różne istotne kwestie dotyczące polityki rachunkowości - odwołuje się bezpośrednio do definicji polityki rachunkowości zawartej w ustawie o rachunkowości. A jak wynika z tej definicji polityka rachunkowości to inaczej przyjęte zasady, czyli wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania w ściśle określonym celu, jakim jest zapewnienie wymaganej jakości sprawozdań finansowych.

Natomiast analizując zapisy Międzynarodowych Standardów Rachunkowości można zauważyć, że do 30 czerwca 1998 roku polityka rachunkowości była definiowana w MSR 1 jako „zasady, reguły, metody, uzgodnienia umowne i procedury przyjęte przez kierownictwo przedsiębiorstwa przy opracowywaniu i prezentacji sprawozdań finansowych”. Jednakże od 01 lipca 1998 roku zmieniony MSR 1 nie zawiera wspomnianej definicji. Miejsce „polityki rachunkowości” zastąpiły „zasady rachunkowości”. Kolejne zmiany MSR spowodowały, iż w 2004 r. zmieniony został MSR 8, którego aktualna nazwa brzmi: *Polityki rachunkowości, zmiany wartości*

szacunkowych i korygowanie błędów². Zgodnie z tym standardem polityka rachunkowości to „konkretne zasady, metody, konwencje, reguły i praktyki stosowane przez jednostkę przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych” (IAS 8 [w:] *IFRS Standards* 2016, Stępień 2012, s. 177-178).

Porównując definicje polityki rachunkowości zawarte w polskiej ustawie o rachunkowości (UoR) i MSR należy zauważyć, że MSR wiąże politykę rachunkowości bardziej z pewnymi specyficznymi - aczkolwiek fundamentalnymi - zasadami, podstawami, koncepcjami czy regułami, na których opiera się rachunkowość danego podmiotu gospodarczego. Polityka rachunkowości w języku angielskim tłumaczona jest bowiem jako „*principles*”, przez które rozumie się ogólne zasady, reguły, na których opiera się dana umiejętność, nauka itp. (*Longman Dictionary of Contemporary English* 1995, s. 1120) lub reguły prawa wyjaśniające mechanizm, działanie procesu czy zjawiska (*Scribner Dictionary* 1986, s. 796).

Natomiast polska ustawa o rachunkowości wiąże politykę rachunkowości przedsiębiorstwa raczej ze szczegółowymi rozwiązaniami, zasadami, narzędziami i technikami, które wybrała jednostka do stosowania.

Przedstawione różnice na etapie definiowania polityki rachunkowości przez MSR i polską ustawę o rachunkowości przekładają się odpowiednio na zakres znaczeniowy tych pojęć. Analizując zapisy MSR 8 i ustawy o rachunkowości można zauważyć, że polityka rachunkowości w rozumieniu MSR 8 dotyczy wyłącznie problemów merytorycznych rachunkowości, to jest uznawania, ujmowania, wyceny, prezentacji i ujawniania informacji o transakcjach, innych zdarzeniach lub warunkach. Natomiast zgodnie z ustawą o rachunkowości pojęcie to obejmuje zarówno problemy merytoryczne rachunkowości, jak i problemy natury technicznej oraz organizacyjnej, sprowadzające się do sposobu prowadzenia ksiąg rachunkowych i ich ochrony, na co wskazują zapisy art. 10 ust. 1 ustawy o rachunkowości (Krzywda 2013a, s. 16).

W myśl art. 10 ust. 1 ustawy o rachunkowości, przyjęte przez jednostkę zasady (polityka) rachunkowości obejmują w szczególności rozwiązania dotyczące:

² W oryginalnej pisowni angielskiej tytuł brzmi: *Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors* (Polityki rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów), jednakże w wielu polskich przekładach tytuł ten jest tłumaczony jako: *Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów*. Zob. IAS 8 [w:] *IFRS Standards* (2016), IFRS Foundation, London; MSR 8 [w:] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej MSSF* (2011), SKwP, IFRS, Warszawa.

- 1) określenia roku obrotowego i wchodzących w jego skład okresów sprawozdawczych,
- 2) metod wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego,
- 3) sposobu prowadzenia ksiąg rachunkowych (...),
- 4) systemu służącego ochronie danych i ich zbiorów (...).

Zgodnie zaś z art. 5 ust. 1 ustawy o rachunkowości przyjęte zasady (politykę) rachunkowości należy stosować w sposób ciągły, dokonując w kolejnych latach obrotowych jednakowego grupowania operacji gospodarczych, wyceny aktywów i pasywów, w tym także dokonywania odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych, ustalania wyniku finansowego i sporządzania sprawozdań finansowych tak, aby za kolejne lata informacje z nich wynikające były porównywalne (...).

Jak wynika z przytoczonych przepisów prawnych, zasady (polityka) rachunkowości obejmują zatem rozwiązania wybrane przez jednostkę, określające m. in. (Pkt 3.1. KSR Nr 7, art. 10 ust. 1 UoR):

- zasady klasyfikacji i grupowania zdarzeń, metody wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego i prezentacji (wykazywania lub ujawniania) w sprawozdaniu finansowym, a więc problemy merytoryczne rachunkowości oraz
- techniczno-organizacyjny sposób prowadzenia ksiąg rachunkowych i ich ochrony, na który składają się problemy natury technicznej i organizacyjnej.

Trzeba jednocześnie zaznaczyć, że wspomniana powyżej problematyka merytoryczna rachunkowości stanowi równocześnie przedmiot uregulowań KSR Nr 7, w przeciwieństwie do problematyki techniczno-organizacyjnej, której zagadnienia nie są przedmiotem regulacji KSR Nr 7 (Krzywda 2013a, s. 16).

Podobne spostrzeżenia nasuwają się w kontekście poglądów mistrzyni polskiej rachunkowości - A. Jarugowej, na temat polityki rachunkowości, które przytaczają E. Walińska i M. Michalak (2014, s. 125). Jak piszą ci autorzy „utożsamianie polityki rachunkowości z technicznym wymiarem systemu rachunkowości, związanym z prowadzeniem ksiąg rachunkowych, jest wyrazem silnego przywiązania do rozwiązań i doświadczeń ukształtowanych w warunkach systemu gospodarki centralnie planowanej i sprowadzenia rachunkowości finansowej głównie do realizacji funkcji ewidencyjnej, według z góry założonych zasad. Rozumienie polityki rachunkowości zgodne z podejściem Profesor Alicji Jarugowej prowadziło wyraźnie do rozdzielania odpowiedzialności za sprawozdawczość finansową od odpowiedzialności za realizację

The diagram illustrates the components of financial accounting system documentation, organized into two main sections separated by a vertical dashed line.

Left Section:

- Top Box:** Metody i zasady wyceny oraz ustalania wyniku finansowego (Methods and principles of valuation and determination of financial result). It is reached by a diagonal arrow from the top title.
- Middle Box:** POLITYKA RACHUNKOWOŚCI (Accounting Policy). It is reached by a vertical arrow from the top box.
- Bottom Box:** KONCEPCJA (Concept). It is reached by a vertical arrow from the middle box.

Right Section:

- Top Left Box:** ZAKŁADOWY PLAN KONT (Chart of Accounts). It is reached by a vertical arrow from the top title.
- Top Right Box:** OPROGRAMOWANIE - procedury - algorytmy itp. (Software - procedures - algorithms, etc.). It is reached by a diagonal arrow from the top title.
- Middle Box:** SPOSÓB PROWADZENIA KSIĄG RACHUNKOWYCH (Method of keeping accounting books). A horizontal curly bracket groups the ZAKŁADOWY PLAN KONT and OPROGRAMOWANIE boxes, with an arrow pointing down to this box.
- Bottom Box:** TECHNIKA (Technique). It is reached by a horizontal arrow from the KONCEPCJA box, crossing the dashed line.

Central Element: A vertical dashed line separates the two main sections of the diagram.

Kolejna różnica w definiowaniu polityki rachunkowości przez MSR i polską ustawę o rachunkowości sprowadza się do tego, że ustawa o rachunkowości określa wprost cel polityki rachunkowości – zapewnienie jakości sprawozdań finansowych. Ustawa o rachunkowości wskazuje także na szerszy zakres regulacji rachunkowości – zarówno na ustawę, jak i MSR. Natomiast MSR nie określają bezpośrednio celu polityki rachunkowości. Akcentują jedynie obszary wykorzystania polityki rachunkowości – sporządzanie i prezentację sprawozdań finansowych (Walińska 2016, s. 187).

Pomimo istotnych różnic w definicjach polityki rachunkowości zawartych w MSR i polskiej ustawie o rachunkowości należy wspomnieć także o pewnych podobieństwach. Zarówno ustawa o rachunkowości, jak i MSR, utożsamiają politykę rachunkowości raczej z jej przedmiotem, czyli zasadami, regułami bądź rozwiązaniami, a nie z czynnością, działaniem polegającym na doborze tych zasad, reguł czy rozwiązań. Dodatkowo w polskiej ustawie o rachunkowości słowo „polityka” występuje w nawiasie obok słowa „zasady”, sugerując, że są to słowa równoznaczne, synonimiczne.

Utożsamianie polityki rachunkowości (czynności, działania) z jej przedmiotem (zasadami, rozwiązaniami) nie wydaje się właściwe, zwłaszcza w kontekście uwag dotyczących istoty polityki rachunkowości. Warto zatem podkreślić stwierdzenie, że polityki rachunkowości nie stanowią zasady rachunkowości, lecz czynność związana z doбором zasad (dobór zasad). Wybrane zasady rachunkowości są bowiem efektem, skutkiem zastosowanej polityki rachunkowości i świadczą o jej realizacji.

4. Polityka rachunkowości w kontekście wielkości szacunkowych kontekst

Analizując zakres merytoryczny określenia „polityka rachunkowości” w aspekcie prawnych regulacji rachunkowości trzeba także wspomnieć o pokrewnej kategorii pojęciowej jaką są wielkości (wartości) szacunkowe. Zarówno polska ustawa o rachunkowości, jak i MSR rozróżniają te pojęcia i przewidują różne skutki w przypadku dokonywania zmian w tych kategoriach rachunkowych. Z dużym uogólnieniem można stwierdzić, że konieczność zapewnienia porównywalności informacji prezentowanych w sprawozdaniach finansowych przedsiębiorstw przesądza o retrospektywnym zastosowaniu zmian polityki rachunkowości w odróżnieniu od prospektywnego zastosowania zmian wielkości szacunkowych. Wymienione sposoby zastosowania zmian różnią się znacznie stopniem złożoności i związaną z nim pracochłonnością, co jest szczególnie istotne zwłaszcza dla praktyki rachunkowości (Krzywdą 2013a, s. 16).

W przeciwieństwie do terminu „polityka rachunkowości” wyrażenie „wartości szacunkowe” nie jest definiowane wprost w ustawie o rachunkowości ani też w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości. Definicja wartości szacunkowych zawarta jest jednak w KSR Nr 7, z kolei MSR 8 podaje definicję określenia „zmiany wartości szacunkowej”.

Zgodnie z KSR Nr 7 (Pkt 2.12.) wartości szacunkowe to „przybliżone kwoty pieniężne przyjęte przez jednostkę do wyceny określonych składników aktywów lub

pasywów, bądź przychodów i kosztów wobec niemożności dokładnej ich wyceny”. Natomiast stosownie do MSR 8 (Par. 5) zmiana wartości szacunkowej to „korekta wartości bilansowej składnika aktywów albo zobowiązania, bądź okresowego zużycia składnika aktywów, będąca wynikiem oceny bieżącego stanu oraz oczekiwanych przyszłych pożytków i obowiązków związanych z tymi aktywami i zobowiązaniami. Zmiany wartości szacunkowych mogą być rezultatem uzyskania nowych informacji lub nowych działań, i w związku z tym, nie stanowią korekt błędów”.

Ustalenia wartości szacunkowych dokonuje się w drodze osądu, na podstawie wiarygodnych informacji, przy zastosowaniu właściwych w danych warunkach metod szacunku. Przykładowo przedmiotem szacunku mogą być (Pkt 4.1. KSR Nr 7, Krzywda 2013b, s. 135, Stępień 2013, s. 72):

- a) okresy użytkowania podlegających amortyzacji: środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych,
- b) należności, których ściągальność jest wątpliwa,
- c) zapasy wyceniane w cenach sprzedaży netto wobec utraty przez nie przydatności gospodarczej dla jednostki,
- d) aktywa i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego,
- e) rezerwy na zobowiązania i traktowane na równi z nimi bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów,
- f) odpisy z tytułu utraty wartości aktywów.

Wartości szacunkowe mają fundamentalne znaczenie w rachunkowości. Ich zastosowanie podczas wyceny w rachunkowości ma na celu ujęcie na bieżąco (w bieżącym sprawozdaniu finansowym) ryzyka gospodarczego, wiążącego się z niekorzystnymi sytuacjami, grożącymi stratami, jakie mogą wystąpić w przyszłości, a które w dobie obecnej są możliwe do przewidzenia. W konsekwencji użycie wartości szacunkowych przyczynia się do zabezpieczenia zasobów jednostki gospodarczej. Rachunkowość, wykorzystując do wyceny zasobów wartości szacunkowe, daje jednostkom sposobność do podjęcia działań wyprzedzających zdarzenia rzeczywiste (Micherda 2006, s. 113, Stępień 2013, s. 72).

Wprawdzie regulacje prawne rachunkowości odróżniają pojęcie polityki rachunkowości od wartości szacunkowych, w szczególności w kontekście zmian tych kategorii rachunkowych, jednakże te określenia są ze sobą istotnie powiązane. Wskazuje na to już choćby definicja polityki rachunkowości zawarta w MSR 8. Analizując tę definicję można dojść do wniosku, że polityka rachunkowości rozumiana

jako „konkretne zasady, metody, konwencje, reguły i praktyki stosowane przez jednostkę przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych” odnosi się także do wielkości szacunkowych. Ustalanie wartości szacunkowych można uznać za część polityki rachunkowości przedsiębiorstwa albowiem określając wielkość szacunkową jakiegoś zasobu jednostka kieruje się subiektywną oceną i dokonuje konkretnych (subiektywnych) wyborów w zakresie różnych możliwości. Przykład może stanowić wyznaczanie stopy amortyzacji środka trwałego, która jest zależna od długości okresu jego użytkowania. Jednostka sama dokonuje subiektywnych prognoz eksploatacji takiego środka trwałego i może przyjąć różne rozwiązania (np. 5 lat albo 8 lat). Poza tym może ten okres odpowiednio skracać lub wydłużać w zależności od subiektywnych ocen nowych okoliczności.

A zatem w świetle definicji polityki rachunkowości zawartej w MSR 8 ustalanie wielkości szacunkowych można traktować jako element polityki rachunkowości przedsiębiorstwa. Warto jednak zauważyć, że definicja polityki rachunkowości określona w MSR 8 nie jest w pełni spójna z dalszą częścią MSR 8, w której wyraźnie odróżnia się zmiany w polityce rachunkowości od zmian wielkości (wartości) szacunkowych. Okoliczności te sprawiają, że można wyróżnić politykę rachunkowości w szerszym znaczeniu oraz politykę rachunkowości w węższym znaczeniu (Kabalski 2009, s. 21).

Polityka w szerszym znaczeniu (*sensu largo*) oznacza wszelkie sposoby postępowania przyjęte przez podmiot przy sporządzaniu sprawozdań finansowych i zapewniające, że informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych będą przydatne i wiarygodne. W takim ujęciu polityki rachunkowości mieszczą się także stosowane przez jednostkę metody wyznaczania wartości szacunkowych, np. metoda naliczania odpisów amortyzacyjnych, metoda pomiaru stopnia zaawansowania usługi wielookresowej, techniki szacowania wartości godziwej różnych składników aktywów (inne dla nieruchomości, inne dla aktywów finansowych) itp. Natomiast polityka rachunkowości w węższym znaczeniu (*sensu stricte*) odnosi się do sytuacji, w których określone standardy pozostawiają jednostce prawo swobodnego wyboru (np. wybór sposobu wyceny środków trwałych spośród modelu kosztu historycznego i modelu przeszacowania). W polityce rachunkowości w tym znaczeniu nie mieszczą się jednak takie elementy, jak wspomniany sposób amortyzacji czy metoda pomiaru stopnia zaawansowania usługi (Kabalski 2009, s. 21).

W kontekście powyższych spostrzeżeń warto podkreślić, że gdy w MSR jest mowa o zmianach w polityce rachunkowości, (a w szczególności o tym, kiedy jednostka może ich dokonać i jak powinna je ująć), chodzi wyłącznie o politykę rachunkowości w węższym znaczeniu.

Zakres polityki rachunkowości w kontekście regulacji prawnych i środowiskowych prezentuje rysunek 2.

Rysunek 2. Zakres polityki rachunkowości w kontekście regulacji prawnych i środowiskowych

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z rysunku 2 zakres polityki rachunkowości przedsiębiorstwa jest różnie określany i to zarówno w literaturze przedmiotu, jak i jej prawnych regulacjach. Polityka rachunkowości sensu stricto koncentruje się na wyborze szczegółowych i merytorycznych zasad, koncepcji czy rozwiązań, których prawo swobodnego wyboru wyznaczają regulacje rachunkowości, jednakże z pominięciem metodyki wyznaczania wartości szacunkowych. Polityka w tym wąskim rozumieniu odnosi się zatem w szczególności do doboru zasad klasyfikacji i grupowania zdarzeń, metod wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego, a także zasad prezentacji wielkości ekonomicznych w sprawozdaniu finansowym przedsiębiorstwa. Z kolei polityka rachunkowości sensu largo, oprócz doboru szczegółowych i merytorycznych

zasad, koncepcji czy rozwiązań przypisanych dla polityki rachunkowości sensu stricte, obejmuje również wybór metod wyznaczania wartości szacunkowych.

Porównując natomiast zakres polityki rachunkowości określony w MSR z zakresem polityki w ujęciu sensu largo i sensu stricte, można wnioskować, że zakres ten jest w istocie zbieżny z ujęciem węższym (sensu stricte). W przypadku zaś zakresu polityki rachunkowości określonego w polskiej ustawie o rachunkowości należy zauważyć, że jest on dość specyficzny albowiem oprócz zakresu polityki rachunkowości w ujęciu węższym (sensu stricte) obejmuje także techniczno-organizacyjne sposoby prowadzenia i archiwizowania ksiąg rachunkowych.

5. Podsumowanie

Polityka rachunkowości wywiera istotny wpływ na wartość informacyjną sprawozdań finansowych przedsiębiorstwa. Pomimo, że pełni tak istotną rolę, polityka rachunkowości jest pojęciem wieloznacznym i różnie rozumianym. Często bywa też utożsamiana z zasadami rachunkowości.

Z przedstawionych rozważań i analiz można wyciągnąć następujące wnioski:

- polityka rachunkowości może być rozpatrywana w kilku wymiarach: globalnym, makroekonomicznym oraz mikroekonomicznym,
- polityka rachunkowości w ujęciu mikroekonomicznym utożsamiana jest z polityką rachunkowości przedsiębiorstwa,
- polityki rachunkowości nie stanowią zasady rachunkowości, lecz czynność związana z dokonywaniem wyboru tych zasad (dobór zasad); wybrane zasady rachunkowości są natomiast efektem zastosowanej polityki rachunkowości i świadczą o jej realizacji,
- polityka rachunkowości w regulacjach prawnych rachunkowości (ustawie o rachunkowości, MSR) utożsamiana jest z zasadami czy rozwiązaniami szczegółowymi rachunkowości,
- istnieje rozbieżność w określaniu zakresu polityki rachunkowości w polskiej ustawie o rachunkowości i MSR (ustawa definiując politykę rachunkowości, oprócz kwestii stricte merytorycznych ujętych w MSR, obejmuje również problemy natury techniczno-organizacyjnej rachunkowości),
- zarówno polska ustawa o rachunkowości, jak i MSR, rozróżniają określenia polityki rachunkowości i wielkości szacunkowych, podczas gdy w teorii

rachunkowości ustalanie wartości szacunkowych może wchodzić w zakres polityki rachunkowości przedsiębiorstwa,

- można wyróżnić politykę rachunkowości sensu stricte i sensu largo.

Jak wynika z powyższych konkluzji, polityka rachunkowości jest pojęciem złożonym. Różnie też określany jest jej zakres i to zarówno w teorii, jak i regulacjach prawnych rachunkowości.

Wydaje się, że warto byłoby doprecyzować definicje polityki rachunkowości zawarte w regulacjach prawnych rachunkowości, uwzględniając uwagi zawarte w teoretycznych rozważaniach rachunkowości. Ponadto wskazane byłoby ujednolicenie zakresu polityki rachunkowości określonego w regulacjach prawnych, dostosowując polskie rozwiązania do rozwiązań międzynarodowych.

Literatura

Brzezina W. (2000), *Mikro- i makropolityka rachunkowości. Normy prawne i zawodowe rachunkowości*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 876, Wrocław.

Encyklopedia popularna PWN (2000), PWN, Warszawa.

Glautier M., Underdown B. (1997), *Accounting Theory and Practice*, Pitman Publishing, London.

Hendriksen E.A., van Breda M. F. (2002), *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa.

IAS 8 [w:] *IFRS Standards* (2016), IFRS Foundation, London.

Jarugowa A., Walińska E. (1997), *Roczne sprawozdania finansowe – ujęcie księgowe a podatkowe*, ODDK, Gdańsk.

Kabalski P. (2009), *Polityka rachunkowości w spółce stosującej MSSF*, SKwP, Warszawa.

Karmańska A. (2010), *Wielowymiarowość polityki rachunkowości i etyki z nią związanej (artykuł dyskusyjny)*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 56 (112), SKwP, Warszawa.

Kieso D. E., Weygandt J. J. (1992), *Intermediate accounting*, John Wiley&Sons, Inc., New York.

Kinserdal W. (1995), *Financial Accounting. An International Perspective*, Pitman Publishing, London.

Kopaliński W. (1983), *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa.

Krzywda D. (2013a), *Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym - ujęcie i prezentacja*, SKwP, Warszawa.

Krzywda D. (2013b), *Polityka rachunkowości a wartości szacunkowe w aspekcie zasady ciągłości* [w:] *Współczesne uwarunkowania kwantyfikacji w rachunkowości*, red.

Micherda B. (2006), *Problemy wiarygodności sprawozdania finansowego*, Difin, Warszawa.

Longman Dictionary of Contemporary English (1995), Longman Group Ltd, Great Britain.

- MSR 8 [w:] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej MSSF* (2011), SKwP, IFRS, Warszawa.
- Remlein M. (2007), *W poszukiwaniu ład u terminologicznego. Polityka rachunkowości, polityka bilansowa, zasady rachunkowości*, [w:] *Rachunkowość w teorii i praktyce. Rachunkowość finansowa*, red. W. Gabrusewicz, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Saudagaran S. M. (2009), *International accounting a users perspective*, CCH a Wolters Kluwer business, Chicago.
- Scribner Dictionary* (1986), red. W. D. Halsey, Glencoe a division of Macmillan Publishing Company, Mission Hills, California.
- Słownik języka polskiego* (1988), red. M. Szymczak, Warszawa.
- Słownik wyrazów obcych* (1971), red. J. Tokarski, Warszawa.
- Stępień K. (2012), *Polityka rachunkowości jako przedmiot badania biegłego rewidenta* [w:] *Zawartość informacyjna polityki rachunkowości. Wybrane problemy*, red. H. Żukowska, B. Sawicka, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Stępień K. (2013), *Stosowanie wielkości szacunkowych a wiarygodność wyceny w rachunkowości* [w:] *Współczesne uwarunkowania kwantyfikacji w rachunkowości*, red. B. Micherda, Difin, Warszawa.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, (Dz. U. z 2009 r. nr 152, poz. 1223 ze zm.).
- Walińska E. (2010), *Polityka rachunkowości, błędy lat poprzednich i zmiany szacunków* [w:] *Rachunkowość finansowa – ujęcie sprawozdawcze i ewidencyjne*, red. E. Walińska, Oficyna a Walters Kluwer business, Warszawa.
- Walińska E. (2016), *Sprawozdanie z polityki rachunkowości jako odrębny składnik sprawozdania finansowego*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 87 (143), SKwP, Warszawa.
- Walińska E., Michalak M. (2014), *Polityka rachunkowości w kontekście poglądów naukowych Profesor Alicji Jarugowej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, t. 80 (136), SKwP, Warszawa.
- Wielki słownik języka polskiego* (2009), red. J. Dunaj, Buchmann, Warszawa.

Źródła internetowe

Krajowy Standard Rachunkowości Nr 7 (KSR Nr 7) – *Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym - ujęcie i prezentacja*, http://www.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=dccd820b-46f5-44a6-a574-d64a0d32d47a&groupId=764034 z dnia 04.01.2017.